

PRIJATELJI IM SPASILI ŽIVOTE

Rodena je u Sarajevu 1922. godine, od *Roca dr Samuela Pinta, advokata (umro 1957. u Sarajevu), i majke Pepi Pinto (umrla 1939. godine). Imala je sestru Nelu, rođenu 1927. godine (stradala u partizanima, u Slavoniji 1943. godine).*

Posle prevrata 27. marta 1941. godine vratila se u Sarajevo iz Zagreba, gde je počela da studira engleski jezik, na Filozofskom fakultetu. Posle rata radila je kao stenograf u „Borbi“.

Živi u Haifi, u Izraelu, gde su je mnogi posetioci upoznali kao odličnog turističkog vodiča.

Kad su Nijemci ušli u Sarajevo, aprila 1941, moj otac, koji je bio ugledan javni radnik – predsjednik Jevrejske sefardske opštine, član Vijeća sarajevske gradske opštine, član raznih organizacija – znajući da će biti među prvima na nišanu, sklonio se uz pomoć svog brata dr Davida Pinta, ljekara, u Gradsku bolnicu. Ja i moja sestra ostale smo same u stanu gdje su vlasti smjestile jednu porodicu isteranu iz Slovenije.

Krajem septembra 1941. počeli su Nijemci, uz pomoć ustaša, da sakupljaju Jevreje i da ih šalju u logore (Kruščica, Loborgrad). To su radili noću. Po spisku su upadali u jevrejske stanove i izvodili stanare.

Početkom oktobra bila sam kod jedne moje školske prijateljice, Vere Perić, Hrvatice. Tamo je došao jedan naš zajednički prijatelj. On je doveo sa sobom jednog mladića koga je predstavio kao Veljka

Džikovića, studenta, koji je došao iz Splita da posjeti svog brata. Tom prilikom Veljko mi je rekao: „Imaš pozdrave od Lele, rekla mi je da te dovedem u Split“.

Lea – Lela Montiljo bila je moja dobra školska drugarica. Otišla je odmah poslije izbijanja rata u Split, gdje je imala stričeve. Split je bio suvereni italijanski teritorij. Znalo se da Italijani ne proganjaju Jevreje kao Nijemci. (Lela je 1949. uselila u Izrael. Živjela je i radila u Izraelu u Predsjedništvu vlade do smrti.)

Veljko Džiković, to sam kasnije doznala, bio je član Komunističke partije i živio je sa majkom u Splitu. Ali, njegov brat Branko Džiković bio je ustaša i čak šef ustaške policije u Sarajevu.

Kako će me Veljko odvesti u Split, pitala sam se, kad su Jevreji u Sarajevu kao u klopki i uopšte im nije bilo moguće napustiti grad.

Veljko je došao u Sarajevo sa svojom drugaricom Nevenkom Marijom Barić, takođe Splicičankom, studentkinjom. Ona je donijela sa sobom dvije legitimacije: ličnu kartu na ime Nevenka Barić i studentsku legitimaciju na ime Marija Barić. Otišla je u sarajevsku policiju dva puta. Prvi put je izvadila propusnicu za Knin, na ime Nevenka Barić, na osnovu njene lične karte. Drugi put je izvadila propusnicu za Knin na ime Marije Barić, na osnovu njene studentske knjižice. Zašto Knin a ne Split? Zato jer je Knin bio teritorij NDH, ali se tamo moglo stići samo preko Splita, tj. putovalo se vozom iz Sarajeva u Metković, zatim lađom do Splita, odakle su putnici za Knin odlazili autobusom. Ali, ko je htio ostati u Splitu, ostao je. Na propusnici je bila, naravno, Nevenkina fotografija.

Tog istog dana Veljko i Nevenka su me odveli u stan koji su dobili od Veljkovog brata. Taj stan je pripadao porodici Leona Fincija (njegova kći Sida Papo živi u Sarajevu). Porodica Finci je na vrijeme pobjegla i stan je bio rekviriran od ustaške policije.

Sjedjeli smo u kuhinji i razbijali glavu kako da promijenimo fotografije na propusnici a da se to ne vidi, iako nemamo pečat. Ne znam zašto smo otvorili jedan plakar i, na naše zaprepašćenje, našli tamo nekoliko pečata firme „Leon Finci“. Pritisnuli smo jedan od tih pečata na moju fotografiju koju smo prije toga prilijepili na propusnicu umjesto Nevenkine i vrtjeli ga malo, tako da se nije moglo raspoznati šta tamo piše – Firma „Leon Finci“ ili Ustaška policija Sarajevo.

U međuvremenu dobila sam od mog oca savjet da bježim što prije. Sutradan smo napustili Sarajevo.

U Splitu sam bila primljena kod rođice moje majke, Štefi Broner, udate za Splićanina. Nešto sam pomagala u kućanstvu, malo sam radila vani – svirala klavir u jednoj baletskoj školi, davala instrukcije.

Početak 1942. došao je u Split moj otac zajedno sa mojom sestrom.

Članovi Vijeća sarajevske gradske opštine bili su podijeljeni brojačano, po ključu, prema broju stanovnika koje predstavljaju (Srbi, Hrvati, muslimani i Jevreji). Moj otac je predstavljao malu manjinu – oko 10 odsto stanovnika grada bili su Jevreji i zato je često saradivao sa predstavnikom muslimana Uzeir-om. Kada su glasali zajedno, postigli bi relativnu većinu u Vijeću.

Ispostavilo se da je Uzeir-aga bio iskren prijatelj. On je bio čovjek od velikog ugleda i pritom musliman. Ustaške vlasti bile su jako zainteresovane da pridobiju muslimane. Uzeir-aga je iskoristio tu situaciju i izradio da moj otac ode legalno u Dubrovnik, kao rekonvalescent. Dubrovnik je, doduše, bio na teritoriji koja je pripadala NDH, ali pod italijanskom vojnom okupacijom.

Ne samo da je moj otac dobio dozvolu da putuje nego su mu dozvolili da povede sa sobom i svoju kći, svoju sestru Nelu. Još su mu dali bolničarku da ga prati – i to sve u isto vrijeme kad su ustaše slali Jevreje masovno u logore!

Došavši u Split, moj otac je unajmio jednu sobu a ja sam vodila kućanstvo.

Krajem 1942. su moga oca i moju sestru italijanske vlasti poslale na Brač a zatim na Rab. Ja sam izbjegla tu sudbinu jer nisam bila na istoj listi.

Kako sam ostala sama, tražila sam da bilo šta radim i našla posao guvernante u porodici Fišer, iz Zagreba. Oni su takođe bili izbeglice kao ja, ali su bili dobrostojeći. Tamo je situacija bila slijedeća: u stanu su stanovali gospoda i gospodin Fišer, njihov sin i snaha i unuk Dundek, star dvije godine, koga je trebalo da čuvam. U praksi sam bila služavka. Ujutro bih prva ustala, donijela ugljen iz podruma, zapalila vatru u šporetu, očistila cipele, spremila doručak, oprala suđe; nakon toga išla sam na pijacu i tek onda išla u šetnju sa Dundekom. Popodne, otprilike isti scenario. Dva popodneva nedeljno bila sam slobodna. Plata mi je bila 300 lira mjesečno – u kućanstvu se trošilo oko 15000 lira mjesečno – ali tamo se odlično jelo, sve se kupovalo na crnoj berzi i imala sam krov nad glavom.

Osmog septembra 1943. pala je Italija i ja sam odlučila da odem u partizane.

Neko vrijeme moja se jedinica kretala po Biokovu; ali, kad su Nijemci napredovali, prebacili su nas na ostrvo Brač, zatim na Hvar, pa na Korčulu i, konačno, Vis.

U mojoj četi oko 90 boraca nisu bili završili više od četiri razreda osnovne škole, a jedan broj je bio i nepismen. Zato su me obavezali da se bavim kulturnim radom. Kad nismo imali „akciju“, tj. borbu, držala sam predavanja iz raznih oblasti (istorija, geografija...), izdavala zidne novine, podučavala nepismene da pišu, a jednom sam čak režirala predstavu na koju smo pozvali stanovnike sela u kojem smo boravili. Jedan nepismeni borac igrao je glavnu ulogu. Sa oduševljenjem je tekst naučio napamet i nije napravio nijednu grešku.

Na Visu su me poslali na kurs za bolničarke i u tom svojstvu sam učestvovala u borbama za oslobođenje više ostrva.

U međuvremenu je Narodnooslobodilačka vojska postepeno oslobađala Srbiju. Znala sam da će u Beogradu, kad bude oslobođen, uspostaviti civilnu vlast za koju su bili potrebni kadrovi. U tu svrhu su na Visu organizovani razni kursevi. Mene su poslali na kurs stenografije i poslali me u Beograd, oko mjesec dana nakon oslobođenja grada. Tamo su me namjestili u redakciju „Borbe“.

U zemlji su se vodile krvave bitke sve do maja 1945. Ali, za mene, rat je bio završen onog dana kad sam stigla u „Borbu“.